

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Mužíková

Vzdělávání seniorů

Nabídka a poptávka vzdělávacích aktivit v Čáslavi

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jiří Vronský

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART TIME STUDIES

2012 - 2013

BACHELOR THESIS

Petra Mužíková

Senior education

Supply and demand of educational activities in Čáslav

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Jiří Vronský

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Jiřímu Vronskému za odborné vedení a za skvělou spolupráci při realizaci této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním seniorů. Teoretická část vychází ze studované literatury. Bakalářská práce definuje v 1. kapitole pojem stáří, stárnutí a popisuje změny ve stáří. Ve 2. kapitole seznamuje čtenáře s demografickou situací stárnoucí populace. 3. kapitola obecně informuje o vzdělávání dospělých. Ve 4. kapitole se autorka věnuje vzdělávání seniorů a snaží se nastínit specifika v jejich vzdělávání. V samém závěru teoretické části pak autorka uvádí nabídku vzdělávacích příležitostí určených seniorům. Praktická část je tvořena průzkumem formou dotazníků, které hodnotí úměru mezi nabídkou a poptávkou vzdělávacích aktivit určených seniorům v Čáslavi.

Klíčové pojmy

Certifikované vzdělávání, dotazníková šetření, specifika seniorů ve vzdělávání, stáří, vzdělávání seniorů, zájmové vzdělávání, změny ve stáří.

Annotation

This Bachelor deals with education of seniors. The theoretical part is based on the study of literature. The Bachelor thesis defines in the First Chapter the term age, aging and describes changes in the old age. In the Second Chapter it introduces the reader to the demographic situation of the aging population. The Third Chapter generally informs about the education. In The Fourth Chapter the author deals with senior education and seeks to outline the specifics in their education. At the very end of the theoretical part, the author states an offer of educational opportunities for seniors. The practical part consists of a survey through questionnaires that evaluates the correlation between supply and demand of educational activities for seniors in Čáslav.

Key words

Age, education of seniors, formal education, changes in old age, non-formal education, questionnaires, specifics seniors in education.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 STÁŘÍ	9
1.1 Vymezení pojmu stáří a stárnutí	9
1.1.1 Stáří kalendářní	10
1.1.2 Stáří biologické	11
1.1.3 Stáří sociální.....	11
1.2 Změny ve stáří.....	12
1.2.1 Fyzické změny ve stáří.....	12
1.2.2 Psychické změny ve stáří	14
1.2.3 Sociální změny ve stáří	15
2 STÁŘÍ V OČÍCH DEMOGRAFIE	18
3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH OBECNĚ	21
4 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	24
4.1 Gerontagogika	25
4.2 Základní funkce učení a vzdělávání seniorů	26
4.3 Motivace seniorů ke vzdělávání.....	27
4.4 Specifika při vzdělávání seniorů	28
5 NABÍDKA VZDĚLÁVACÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ URČENÝCH SENIORŮM	31
PRAKTICKÁ ČÁST	
6 CÍL PRŮZKUMU A METODIKA.....	34
6.1 Cíl průzkumu.....	34
6.2 Hypotézy	35
6.3 Realizace průzkumného šetření.....	36
7 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	37
7.1 Výsledky dotazníku typu „A“	37
7.2 Vyhodnocení dotazníku typu „A“	43
7.3 Výsledky dotazníku typu „B“	44
7.4 Vyhodnocení dotazníku typu „B“	49
7.5 Ověření hypotéz	50
ZÁVĚR.....	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
SEZNAM GRAFŮ	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

„Vzdělávání seniorů“, tak zní název této práce, pro jejíž sepsání budou autorce inspirací vlastní zkušenosti se seniory v zařízení sociálních služeb. Autorka působila jako aktivizační pracovník v Alzheimercentru Filipov a v současné době pracuje jako sociální pracovník v Domově důchodců Čáslav, kde mimo jiné organizuje a vede tréninky paměti pro seniory. Je tedy zcela logické, že se autorka rozhodla zabývat ve své práci tematikou vzdělávání seniorů a to v lokalitě, ve které pracovně působí. Autorka vnímá seniory jako zdroj obrovské inspirace a poznání. Její kladný vztah k seniorům je pro ni srdeční záležitostí.

Stáří je jedna z etap lidského života, která s sebou nese řadu úkolů a možností. Mohlo by se zdát, že stáří, pomineme-li fyzické obtíže, které s sebou přináší, je etapa v lidském životě, která je oproti ostatním klidnější a méně komplikovaná. Toto tvrzení by však bylo velice krátkozraké. Senioři, tak jako ostatní jedinci v jednotlivých stádiích svého života, musí překonávat spousty nástrah a úskalí, které jim poslední fáze života přináší. Autorka se domnívá, že překonávání problému smysluplného naplňování volného času, které jim stáří zaručuje, je pro mnohé jeden z nejtěžších úkolů. Odchodem do důchodu mnozí jedinci začínají řešit otázku své užitečnosti ale i důležitosti. Pro mnohé se stává stáří obdobím hledání nového smyslu žití a bytí. Je potřeba dát životu nový směr. Jedna z možností, kudy by se člověk mohl ubírat, je cesta k vlastní seberealizaci. Jedním z nástrojů by pak mohlo sloužit vzdělávání.

To je důvod, proč si autorka vybrala k sepsání bakalářské práce právě tuto tematiku. Autorka se pokusí ve své práci přiblížit čtenářům stáří se svými klady i zápory. Nastínit úskalí, které musí senioři překonávat. Další část své práce zaměří na vzdělávání seniorů jako na jednu z možností své seberealizace. Vysvětlí, v čem a proč je vzdělávání seniorů jiné. Bude informovat čtenáře o aktuální nabídce vzdělávacích programů pro seniory. V praktické části své práce pak bude autorka zjišťovat postoj seniorů (ať kladný či záporný) k jejich vlastnímu vzdělávání. Bude monitorovat množství nabízených vzdělávacích aktivit různých institucí, spolků či nadací v Čáslavi. V samotném závěru pak bude autorka hodnotit, je-li poptávka po vzdělávacích aktivitách přímo úměrná nabídce nabízených vzdělávacích aktivit.

TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ

1.1 VYMEZENÍ POJMU STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

„Stáří je obecným označením pozdních fází ontogeneze, přirozeného průběhu života. Je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (především chorobami, životním způsobem a životními podmínkami) a je spojeno s řadou významných změn sociálních (osamostatnění dětí, penzionování a jiné změny sociálních rolí). Všechny změny příčinné i následné se vzájemně prolínají, mnohé jsou protichůdné a jednotné vymezení a periodizace stáří se tak stávají velmi obtížnými.“ (Mühlpachr, 2004, s. 18)

Každá fáze lidského života je něčím charakteristická. Má své specifické znaky, problémy, potřeby. Proto vznikají jednotlivé vědní obory, které nám mohou pomoci odkrýt zákonitosti a orientovat se v dané problematice. Naukou zabývající se stárnutím organismu je věda zvaná Gerontologie.

„Gerontologie, věda o stárnutí a stáří (etymologicky odvozeno z řeckého gerón – stařec, logos – slovo) začala být uznávána jako samostatný interdisciplinární vědní obor od r. 1939.“ (Petřková, 2004, s. 20)

Stárnutí je proces, který nás provází celým našim životem. Jde tedy o dlouhodobou záležitost. Dochází k přirozeně stárnoucím, zhoršujícím se změnám v lidském organismu, které jsou patrné zejména ve vyšším věku.

„Stárnutí je nevratný, univerzální, i když druhově specifický biologický proces, který však stále jen obtížně definujeme. Postihuje s různou rychlostí prakticky všechny orgány, které ztrácejí svou funkční rezervu. Starý organismus se tak stává méně přizpůsobivým k měnícím se podmínkám vnitřního i zevního prostředí, ztrácí své adaptační schopnosti a snadno i při mírných podnětech dochází k dekompenzaci jak orgánové funkce, tak organismu jako celku. Involuční změny a současná mnohočetná orgánová patologie charakterizují zvláštnosti chorob ve stáří, které tvoří jedno z rozhodujících specifíků geriatrické medicíny.“ (Topinková, 2005, s. 8)

Stále však musíme mít na paměti, že proces stárnutí je vždy otázkou individuální. Jedinec sám může ovlivnit proces stárnutí tím, jak pečuje o svou tělesnou schránku

a zvyšuje si tak svou tělesnou kondici. Dalším významným faktorem, který tu sehrává svou roli, je otázka kulturního a sociálního prostředí, ve kterém člověk žije. A v neposlední řadě nesmíme opomenout ani genetické dispozice každého jedince, které jsou nám dány.

Hodnotit stáří člověka můžeme hned ze tří hledisek:

1.1.1 STÁŘÍ KALENDÁŘNÍ

Stáří kalendářní, někdy také často uváděno jako kalendářní věk, se dá přesně určit podle data narození každého jedince. Jde o jednoznačné a snadné porovnání. Je tu vymezen určitý stanovený věk, od něhož se obvykle nápadně projevují regresivní změny.

Mühlpachr (2004) uvádí, že v 60. letech 20. století komise expertů Světové zdravotnické organizace (World Health Organisation) doporučila stanovit za hranici stáří věk 60. let, přičemž se ve svém doporučení přidržela patnáctileté periodizace lidského života. Organizace spojených národů pak v roce 1980 hranici stáří přijala.

Světová zdravotnická organizace doporučila členit stáří do těchto kategorií

60 – 74 let	počínající stáří (presenium)
75 – 89 let	vlastní stáří (sérum)
90 a více let	dlouhověkost (patriarchium)

V poslední době se ale stále více uplatňuje jiné členění, které posouvá hranici stáří na 65 let. Důvodem jsou demografické změny ve společnosti (stále se prodlužující věk dožití, kvalitnější a dostupnější zdravotní péče) to vše přispívá k funkční zdatnosti seniorů a hranici stáří tak posunuje.

65 – 74 let	mladí senioři
75 – 84 let	staří senioři
85 a více let	velmi staří senioři

1.1.2 STÁŘÍ BIOLOGICKÉ

Stáří biologické, známé také pod pojmem „funkční věk“ je oproti kalendářnímu stáří méně přesné.

Dle Mühlpachra (2004) se jedná o konkrétní míru involučních změn, které jsou obvykle spojeny se změnami způsobenými nemocemi a objevují se ve vysoké míře právě ve vyšším věku (např. ateroskleróza, demence). Tyto involuční změny mají za následek pokles funkční zdatnosti.

1.1.3 STÁŘÍ SOCIÁLNÍ

V drtivé většině případů je spojováno sociální stáří s odchodem do důchodu. Odchod do důchodu tvoří jakousi pomyslnou hranici, od které je na člověka pohlíženo jako na starého. V České republice je zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění přesně definováno, kdy a za jakých podmínek má člověk nárok na odchod do důchodu. *„Sociální stáří je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění. Stáří je v tomto smyslu chápáno jako sociální událost“* (Mühlpachr, 2004, s. 19)

1.2 ZMĚNY VE STÁŘÍ

Jak už autorka uvedla, stáří je dlouhodobý a individuální proces. Je naprosto logické, že člověk v šedesáti letech bude v porovnání s osmdesátiletým člověkem jinak myslet, prožívat, jednat a v samotném závěru i vypadat.

„Stáří je z hlediska ontogenetické psychologie jevem objektivním i subjektivním. Je tu řada objektivních změn motoriky, vnímání, paměti, myšlení, které můžeme přesně zjišťovat, resp. měřit. Jsou tu však také pocity stárnoucích jedinců, které nejsou méně skutečné, ba naopak pro danou osobu mají daleko větší význam.“ (Kuritc, 1986, s. 261)

Dochází ke změnám fyzickým, psychickým i sociálním.

1.2.1 FYZICKÉ ZMĚNY VE STÁŘÍ

Je zcela logické, že v průběhu stárnutí dochází k postupnému zhoršování všech tělesných funkcí. Fyzické změny, které jsou spojeny se stářím, ovlivňují dva faktory. Vágnerová (2000) hovoří o tzv. genetických dispozicích, které jsou základem pro primární stárnutí. Mohli bychom říci, že člověk má v sobě zakódován počátek a průběh stárnutí, ale i pravděpodobnou délku života. Dědičné předpoklady jsou však jen jedním z faktorů, které mohou ovlivnit rychlost a kvalitu stárnutí. Dalším faktorem, který se tu projevuje, jsou vnější vlivy. To v jakém prostředí člověk žil, jak namáhavou činnost v rámci svého zaměstnání vykonával, jak pečoval o svou tělesnou schránku, jakou vedl životosprávu, to vše je rozhodující.

Z pohledu fyzických změn hovoříme o starém člověku tehdy, *„kdy jednotlivé části a orgány lidského těla částečně vypovídají službu, ochabují, nepracují tak jak by si jejich vlastníci přáli. Tyto stavy jsou doprovázeny větou: „Už to není, co to bývalo“.* (Wikipedie, online, cit. 2013-2-13)

Dle Mühlpachra (2004) můžeme obecně říci, že dochází ke změnám somatickým v oblasti:

- složení organismu,
- řízení organismu (změna termoregulace),

- pohybového aparátu (svalová atrofie, tuhnutí kloubních spojů, osteoporóza),
- nervového systému (poruchy spánku, atrofie mozku, častý výskyt demencí),
- metabolismu,
- endokrinního systému (nižší výkonnost žláz s vnitřní sekrecí, což způsobuje nižší vitalitu seniora i jeho pohyblivost),
- oběhového systému (nižší elasticita artérií, větší riziko selhání srdeční činnosti – Ischemická choroba srdeční),
- respiračního systému (změna struktury i funkce plic - dušnost),
- vylučovacího systému (snížení elasticity a kapacity močového měchýře – inkontinence, zpomalené vylučování – častá obstipace),
- trávicího systému (ztráta chrupu a s tím spojená změna stravy i způsob jejího podávání),
- imunitního systému (snížení imunity),
- kožního systému (mizí podkožní tuk, nízká elasticita kůže, úbytek vlasové pokrývky, vystouplé žíly, pigmentové skvrny, častý výskyt otlaků a dekubitů),
- dochází ke zhoršování smyslů: zrak (snížená ostrost zraku, změny na sítnici, zhoršené rozpoznávání barev), sluch (zhoršené vnímání sluchových vjemů, což často způsobuje dezorientaci seniora. Senior se stává nervózním a podrážděným).

Vágnerová (2000) ve spojitosti se stářím hovoří o tzv. polymorbiditě, kdy starý člověk trpí více jak jedním onemocněním.

Prolínání chorob může mít neblahý dopad na zdravotní stav člověka. Může docházet k takzvaným řetězovým reakcím, kdy jedna choroba navazuje na druhou.

1.2.2 PSYCHICKÉ ZMĚNY VE STÁŘÍ

„Celkově lze říci, že psychické změny v období stáří závisí jak na biologických, tak na sociokulturních vlivech. Doba, kdy se změny dané stárnutím začnou projevovat, jejich dynamika i způsob, jakým na ně starý člověk reaguje, jsou individuálně rozdílné.“
(Vágnerová, 2000, s. 451)

Autorka se již zmiňovala o tom, že stárnutí je proces individuální. O psychickém vývoji to pak platí dvojnásob. Můžeme se běžně setkávat s osmdesátiletým člověkem, který i přes svůj pokročilý věk dokáže zastávat významnou pozici v politice, v umění, ve školství, v medicíně, ale stejně tak se můžeme setkat se sedmdesátiletým člověkem, jehož jedinou náplní dne je sledování televize, realizace nákupů a návštěva u lékaře. Duševní růst nebo úpadek? Tyto dvě možnosti zůstávají nevyřešenou otázkou i ve vyšším věku.

Dle Říčana (1990) jsou psychické změny ve stáří ovlivňovány nejen biologicky, ale mohou být i výsledkem psychosociálních vlivů. Mluvíme-li o psychických změnách, musíme brát v úvahu fakt, zda jsou změny projevem pouhého stárnutí nebo jsou vyvolány nějakým chorobným procesem.

Dle Vágnerové (2000) můžeme celkově říci, že duševní činnost starého člověka je zpomalena. Více než rychlost je upřednostňována přesnost. Projevuje se zvýšená opatrnost. Jakákoliv větší změna včetně změny ze ztráty, může být pro člověka traumatizující.¹ Některé složky inteligence vykazují horší výsledky. Opět musíme hodnotit individuálně, neboť složku inteligence ovlivňují dědičné dispozice jedince, ale i dosažené vzdělání, osobnostní vlastnosti, ale i způsob života, který jedinec v průběhu života vedl. Lidé s vyšší inteligencí zpravidla vyhledávají intelektuální aktivity, které jejich schopnosti udržují a dále rozvíjejí.

¹ V praxi se autorka běžně setkává s klienty, kteří si těžce zvykají na nové prostředí Domova důchodců Čáslav (dále jen DD Čáslav). Pro některé jedince je změna prostředí natolik stresující, že brzy po nástupu do zařízení dochází k exitu.

Dochází ke snížení zájmu o okolí až k netečnosti.²

Starý člověk se také snáze unaví. Únavu tu musíme chápat jako výsledek fyzických změn (zhoršení zraku, sluchu, problémy pohybového aparátu, dušnosti...). Poruchy paměti jsou běžným projevem stárnutí. Dochází k celkovému poklesu a zpomalení všech paměťových procesů (ukládání i vybavování). Krátkodobá paměť nefunguje u seniorů tak dobře jako paměť dlouhodobá. Starý člověk vám přesně a barvitě vylicí, jaká byla jeho studentská léta, ale těžko bude vzpomínat na to, co měl včera k večeři. Zhoršuje se koncentrace pozornosti.³ Také můžeme pozorovat emoční změny v prožívání. Citové prožívání bývá méně bezprostřední. Lidé bývají více úzkostliví, jsou citově labilnější, mají větší sklon k depresím a jsou více emočně ovlivnitelní. Postupně dochází i ke zvýšení reakční doby.

1.2.3 SOCIÁLNÍ ZMĚNY VE STÁŘÍ

Sociální změny provází člověka celým jeho životem. Každý jedinec se s příchodními změnami vyrovnává jinak a po svém. Obecně je ale známo, že senioři se s příchodními změnami vyrovnávají podstatně hůře. Jakákoliv odchylka od normálu je činí slabšími a zranitelnějšími.

Vágnerová (2000) uvádí, že mezi **největší sociální změny**, které jsou spojeny se stářím, patří:

1. syndrom opuštěného hnízda

Odchod dítěte z rodiny a následné založení jeho vlastní rodiny představuje veliký zlom v životě dítěte ale i rodiče. Syndromem opuštěného hnízda jsou postiženy více

² Během své praxe autorka analyzovala, že pouhých 20 - 30% procent klientů DD Čáslav navštěvuje aktivity, které jsou jim nabízeny (výlety, kulturní vystoupení, ergoterapii, kognitivní cvičení). Zbylé procento klientů pak bylo rozděleno na dvě skupiny. První skupině psychický ani fyzický stav nedovoluje účast. Druhé skupině sice žádná překážka v návštěvě nebrání, ale i přes to, že nemají žádný jiný alternativní plán k využití volného času, danou aktivitu nenavštíví.

³ Autorka během své praxe pozorovala, že senioři jsou schopni plně se soustředit na čtený text pouze 5 maximálně 10 minut. Pak jejich koncentrace i zájem o věc upadá. V případě, že je stejný text tlumočen klientům formou přednášky a doplněn o různé názorné pomůcky, jejich zájem i koncentrace se zvyšují.

ženy, které celou situaci vnímají jako náhlý pocit osamělosti. Je to období hledání nového způsobu manželského života bez dětí. K určité kompenzaci rodičovské role pak dochází s příchodem vnoučat. Odchod dětí může v určitých případech způsobit vážné problémy v partnerském soužití, a to zvláště tehdy, jestliže se v rodině vyskytovaly konfliktní situace už dříve. V tom případě, je potřeba intenzivně na vztahu pracovat a hledat rovnováhu a harmonii.

2. penzionování

Zkusili jste se někdy zeptat lidí ve věku okolo 50 let, co si představí pod pojmem důchod? Většina vám odpoví, že dané slovo pro ně symbolizuje kýžený odpočinek. Barvitě vám budou líčit, co všechno podniknou, jak budou cestovat, lenořit, užívat si s vnoučaty a věnovat se jeden druhému. V okamžiku, kdy však odchod do důchodu nebude představovat vzdálenou budoucnost, začnou lidé smýšlet jinak. Budou si vědomi toho, že slovo „důchod“ znamená konec jednoho období a zároveň začátek něčeho nového. Před nimi se bude otvírat hluboká propast nejistoty, kterou musí překročit. Odchod do penze je velikým mezníkem v životě člověka. Dochází k důležité ztrátě sociální role. Změní se hodnotový systém člověka, který byl dosud orientován na práci a aktivitu. Neméně podstatný je i ekonomický pokles, který s sebou odchod do důchodu přináší. Člověk se může cítit nepotřebný a zbytečný. Dochází k úbytku sociálních vazeb – vazba na kolegy v zaměstnání. Harmonogram denních aktivit najednou přestane mít řád. Jak a čím nyní hodnotně naplnit tolik volného času?

3. ztráta životního partnera nebo partnerky

Tato ztráta v životě člověka představuje jednu z nejtěžších věcí, s kterými se člověk musí vyrovnat. Partneři představují jeden pro druhého pocit bezpečí, jistoty a porozumění. Někdy je pro starého člověka ztráta životního partnera natolik stresující, že se rozhodne rezignovat a brzy „odchází“. Je obecně známo, že ženy se se ztrátou partnera dokážou vyrovnat lépe než muži. Pravdou také je, že jsou to právě ženy, které se dožívají vyššího věku a tak v porovnání s muži musí této nelehké situaci čelit více než muži. Pro člověka je to doba osamělosti a veliké nejistoty. Je to také doba učení se novým rolím, které do té doby zajišťoval zesnulý partner.

4. sociální vyloučení

Pro staré lidi mají prvořadou důležitost sociální kontakty. V životě člověka ale mohou nastat momenty, kdy může dojít k tzv. sociálnímu vyloučení. Člověk je takzvaně „odtržen“ od okolního světa. K této situaci dochází zpravidla tehdy, když je snížena soběstačnost člověka natolik, že je odkázán na pomoc jiné fyzické osoby. U seniorů je to většinou důsledek fyzických nebo psychických změn. Pobytem v institucionalizovaném zařízení ať už zdravotnickém např. léčebny pro dlouhodobě nemocné nebo sociálním např. domovy důchodců přichází starý člověk o vazby s přáteli, sousedy s rodinou. Podle zákona 108/2006 Sb. O sociálních službách by měla sociální služba zajistit jako jednu ze základních činností i zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Vyhláška 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, přesně definuje tuto základní činnost, která slouží jako preventivní opatření před sociálním vyloučením.

2 STÁŘÍ V OČÍCH DEMOGRAFIE

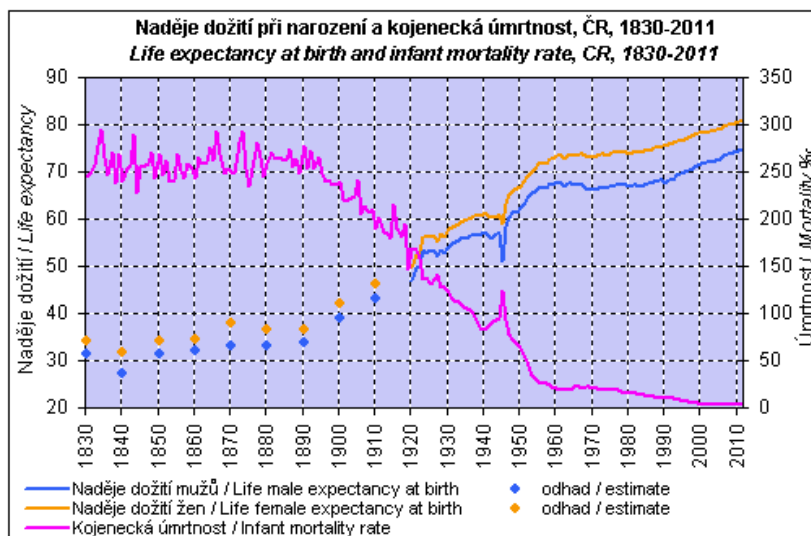
Je obecně známo, že populace v ČR stárne. Problematika populačního růstu však netrápí jen ČR. Jedná se o celosvětový problém. „V roce 1850 žila na Zemi asi 1 miliarda obyvatel, v roce 1930 2 miliardy, v současnosti 5,7 miliardy a prognózy pro rok 2025 hovoří o více než 8 miliardách.“ (Mühlpachr, 2004, s. 30). Vývoj populačního růstu je nerovnoměrný. Zatímco v rozvojových zemích Jižní Asie, Afriky, Latinské Ameriky se očekává prudký přírůstek, ve vyspělých státech bude populace spíše stagnovat, nebo mírně klesat.

„K demografickému stárnutí dochází v důsledku změn v charakteru demografické reprodukce a mění se při něm zastoupení dětské a postreprodukční složky v populaci. Může být vyvoláno dvěma faktory. Prvním je relativní zpomalení růstu mladších věkových skupin, které je většinou výsledkem poklesu úrovně plodnosti a porodnosti. Tento typ stárnutí se nazývá "stárnutí v základně věkové pyramidy". Druhým faktorem je zrychlení růstu počtu osob ve starším věku, které je důsledkem rychlejšího snižování měr úmrtnosti ve vyšším věku. To vede k prodlužování naděje dožití a tím k častějšímu dožívání se vyššího a vysokého věku. V tomto případě jde o typ „stárnutí ve vrcholu věkové pyramidy“. Obvykle však oba uvedené typy probíhají současně.“ (Demografie.info, online, cit. 2012-12-13)

Je faktem, že se lidé dožívají vyššího věku. Tento jev je dán vývojem civilizace, lepší životní úrovní a lepším životním stylem. Jak vypadala medicína kdysi a na jaké úrovni je nyní? Jaké byly pracovní podmínky a jaké jsou dnes? Jak lidé žili, v jakých podmínkách, jaká byla jejich životospráva? To vše hrálo a hraje důležitou roli a přispělo to k tomu, že se věk dožití (střední délka života) neustále zvyšuje. V roce 2008 představovala dle Českého statistického úřadu⁴ (dále jen ČSÚ) hranici naděje dožití u žen 80,1 let a u mužů 74 let. Obecně platí, že ženy se dožívají vyššího věku než muži. I tady ale dochází k pozvolnému snižování rozdílů. V roce 1990 byla šance žen dožít se při narození v průměru o 7,8 let větší než u mužů. V roce 2008 se však tento rozdíl snížil o více než rok a půl. Celou situaci dokreslují dva níže uvedené grafy.

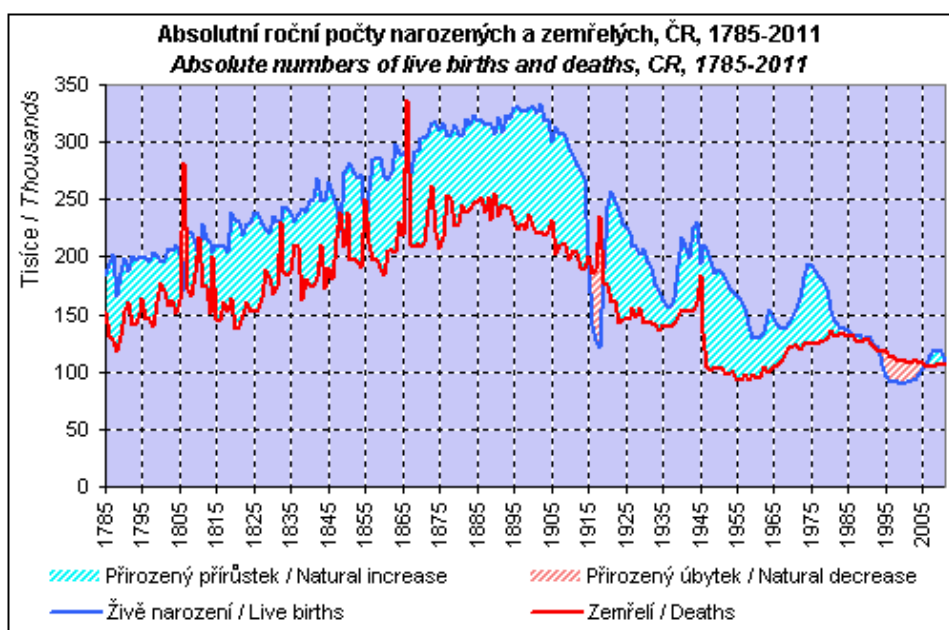
⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v datech 2009*. [online]. © 2009 [cit. 2012-10-24]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A864/\\$File/01_kap.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A864/$File/01_kap.pdf)

Graf 1: Naděje dožití při narození a kojenecké úmrtnosti, ČR, 1830-2011

Zdroj: Český statistický úřad, online, cit. 2012-10-24

Graf 2: Absolutní roční počty narozených a zemřelých, ČR, 1785-2011

Zdroj: Český statistický úřad, online, cit. 2012-10-24

Prognózy do dalších let nejsou bohužel optimistické. Předpokládá se, že k trendu stárnutí populace bude docházet i nadále. Na tuto situaci je třeba pružně a hlavně včasné reagovat a to ve všech oblastech.

Pojďme se nyní zaměřit na vzdělanostní úroveň seniorů v ČR. Co nám říkají čísla?

Ze statistických údajů ČSÚ⁵ vyplývá, že čím vyšší je věková skupina, tím je počet lidí se základním vzděláním vyšší a naopak klesá počet lidí s vysokoškolským vzděláním. Když porovnáme vzdělání mužů vs. žen ve vyšších věkových kategoriích, tak dojdeme k závěru že vyšší procento zastoupení budou zastávat muži.

Autorka se domnívá, že současný stav vzdělanostní úrovně seniorů je odrazem sociokulturních vlivů, které na člověka v průběhu života působily, ale také uznávaných hodnot. Otázka zní: Jaká bude situace za 30 až 40 let při současné snaze o emancipaci žen a při změně hodnot ve společnosti?

⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v letech 2009*. [online]. © 2009 [cit. 2012-10-24]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A865/\\$File/06_kap.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A865/$File/06_kap.pdf)

3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH OBECNĚ

„Má-li se toto jeviště světa zcela změnit, je nutné, aby se od nejhlubších základů změnilo všechno lidské vzdělávání, a to těmi způsoby, které ukazuje pansofie,“ (Komenský, 1992, s. 37)

Kasper, Kasperová (2008) uvádí, že už v 17. století se Jan Amos Komenský, zakladatel moderní pedagogiky, zabýval myšlenkou celoživotního vzdělávání. Tvrdil, že vzdělání se sice člověku dostává zejména v mládí ve škole, ale i život sám je jakási pomyslná škola, ve které člověk získává znalosti a zkušenosti. Proces vzdělávání ve svých teoriích rozdělil do několika skupin (škola zrození, útlého dětství, dětství, dospívání, mladosti, dospělosti a stáří). Nejvíce ho však zaměstnávaly myšlenky, týkající se správně zvoleného obsahu a metod učení. Vzdělávání v každém věku. To byla jeho myšlenka (na tehdejší dobu velmi pokroková), která byla v průběhu času dále rozvíjena.

V současné době se vzděláváním dospělých zabývá vědní disciplína zvaná Andragogika odvozená z latinských slov: andros = dospělý muž + agóge = vedení, výchova.

„Andragogika je vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Existují rozdílná pojetí andragogiky. V našem pojetí je andragogika specifická součást věd o výchově, vzdělávání a vyučování.“ (Beneš, 2008, s. 11)

Podle Mühlpachra (2000) se současná andragogika, jakou ji chápeme dnes, začíná formovat v 50. letech 20. století a to hlavně díky panu H. Hanselmannovi, švýcarskému teoretikovi výchovy dospělých a panu F. Pöggelerovi, německému klasikovi andragogiky. Pan Henrich Hanselmann si byl vědom, že při výchovné a vzdělávací práci s dospělými je zapotřebí použít jiných výchovně vzdělávacích metod, než které se běžně používaly u vzdělávání dětí a mládeže. V jeho pojetí pohledu na výchovu a vzdělání hrálo důležitou roli odproštění se od školských forem výuky. Vnímání vzdělávání dospělých jako dobrovolný krok každého člověka a učitel přestal hrát ve vztahu „žák vs. učitel“ dominantní roli. Mezi učitelem a žákem by podle Hanselmanna mělo docházet ke vzájemné interakci. S myšlenkami H. Hanselmanna se v zásadě shoduje i F. Pöggeler.

Ekonomické a sociální změny ve společnosti, které s sebou doba nesla, vyvolaly zvýšenou poptávku po pracovní síle, která by měla být dostatečně kvalifikovaná. Současně sílily hlasy těch, kteří prosazovali myšlenku práva na vzdělání, kterou jim zaručovala jejich občanská práva. Vzdělávací systémy tak musely na tento tlak reagovat. Bohužel ne moc úspěšně. Rok 1970 je pak rokem zlomovým ve výchově a vzdělávání. UNESCO v tomto roce zveřejnilo koncept celoživotního vzdělávání.

„Celoživotní vzdělávání začalo být chápáno jako doprovodný jev celého života a jako účinný nástroj v boji proti sociálnímu vyloučení a nezaměstnanosti, proti politickým i ekonomickým problémům.“ (Šerák, 2009, s.14) Hlavním úkolem měla být příprava jedince na společenský život a současně se měla zlepšit schopnost člověka reagovat na probíhající změny ve společnosti. Tyto myšlenky však nakonec v praxi nebyly realizovány. V druhé polovině 70. let 20. století nastala hospodářská krize a koncept celoživotního vzdělávání končí jako utopická myšlenka. K myšlence celoživotního vzdělávání se experti vrací v 90. letech, kdy se rodí koncept *celoživotního učení*. Tzv. Delorsova zpráva Mezinárodní komise pro vzdělávání UNESCO z roku 1996 zdůrazňuje vlastní aktivitu jedince v procesu individuálního učení. *„Učení je podle tohoto dokumentu založeno na 4 pilířích: učit se vědět, učit se jednat, učit se žít pohromadě s druhými, učit se být. Důležitým bodem je tvrzení, že vzdělávání by mělo zohledňovat všechny aspekty lidské existence, včetně způsobů uvažování, psychických a komunikačních schopností nebo estetického cítění.“* (Šerák, 2009, s.15)

Šerák (2009) uvádí, že v říjnu 2000 vydala Evropská komise Memorandum o celoživotním učení. Cílem bylo zahájit celoevropskou diskuzi na téma celoživotního vzdělávání a to jak na individuální tak na institucionální úrovni a to ve všech sférách – v soukromé i veřejné. Memorandum identifikuje šest problémových okruhů, na kterých je nutné pracovat.

1. nové základní dovednosti pro všechny,
2. více investic do lidských zdrojů,
3. inovace ve vyučování a učení,
4. oceňování učení,
5. přehodnocení poradenství,
6. přiblížení učení domovu.

Podle Šeráka (2009) Memorandum, mimo jiné, rozlišuje 3 druhy celoživotního učení, které by měly tvořit harmonický celek:

- formální učení (učení probíhá v oficiálních vzdělávacích institucích, nejčastěji ve školách),
- neformální učení (jedná se zejména o zájmové a profesní vzdělávání, kdy se vzdělávací aktivity poskytují člověku mimo školský systém),
- informální učení (jde o neorganizované a nesystematické učení. Jedinec získává vědomosti nezáměrně, většinou pomocí zkušeností z běžného života, zkušeností pracovní, působením médií – televize, rozhlas, noviny, internet).

Česká republika je oproti jiným státům EU v problematice celoživotního učení pozadu. Vzdělávání dospělých u nás netvoří jednotný a provázaný systém. Neexistuje tu žádný komplexní právní rámec. Nízké výdaje na vzdělání se odrážejí v nízkém procentu zaváděných vzdělávacích aktivit. Autorka se domnívá, že i celkové povědomí obyvatel ČR o vzdělávání dospělých je nízké. V současné době se u nás rozvíjí nejrychleji tzv. vzdělání profesní, které je reakcí na současné změny ve společnosti.

4 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vzdělávání seniorů bychom mohli označit za fenomén současné moderní společnosti. Čornaničová a Petřková (2004) uvádí, že ke vzniku rozvoje edukace seniorů bylo zapotřebí souhry několika faktorů, které vytvořili ve společnosti tlak, na který musela společnost reagovat. Mezi tyto faktory patří:

- stárnutí populace a s tím spojený vznik početné skupiny starých lidí ve společnosti, která má své charakteristické rysy a potřeby,
- prodlužování střední délky života, kdy se mění struktura životního času jedince,
- jiná životní očekávání seniorů,
- prožití plnohodnotného a důstojného života ve stáří,
- hledání společenského poslání stáří,
- druhotné ekonomické hledisko vzdělávání, kdy se studující senior dokáže lépe vypořádat s problémy, které stáří přináší. Senior tak zůstává déle soběstačný a tím pádem i nezávislý na drahé institucionální zdravotní nebo sociální službě,
- změna jako fenomén současné doby. V naší moderní společnosti dochází k častým změnám (sociální, ekonomické, technologické), které nemusí být kladně přijímány starší generací a které pro ně mohou mít ve svém důsledku nepříznivé následky. Senioři obecně prožívají každou změnu velmi intenzivně a oproti lidem v produktivním věku mají omezené možnosti, jak se s takovými změnami vyrovnávat. Vzdělávání jim pak pomáhá orientovat se více v dané problematice,
- hledání nových modelů ve stáří.

Současná doba má zkrátka jiné nároky na člověka. Senioři současné doby mají jiné potřeby, než tomu bylo dříve. V početné skupině seniorů přibývá lidí s vyšším vzděláním a vize jejich života v postproduktivním věku je odlišná od minulých generací. Důchodci, tak jak je známe dnes, jsou oproti minulé generaci více aktivní. Jejich okruh zájmů se podstatně rozšířil. I finanční zajištění je u mnohých vyšší (Pozor! Otázka ekonomického blahobytu neplatí u všech seniorů stejně. „V ČR žije přes 7% důchodců pod hranicí chudoby“ (Šerák, 2009, s. 184)). Senior v současném světě je osvobozen od stereotypů, které jsou mu přisuzovány rolí „babičky a dědečka“, svůj volný čas tak

může senior věnovat cestování, svým koníčkům a zájmům, společenským aktivitám a ve finále i vlastnímu sebevzdělávání. V tržním světě se tak senioři stávají stále častěji vyhledávanou skupinou. Edukace seniorů přichází jako logické vyústění všech výše zmíněných faktorů. Pro seniory se tak vzdělávání stává „*prostorem, v němž mohou hledat cesty, způsoby i hodnoty života a poznávat jeho možnosti i limity.*“ (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 12)

Edukační aktivity jsou jednou z možností, jak se může starší generace se změnami technologickými, ekonomickými i sociálními „poprat“. Vzdělávání seniorů přispívá k mobilizaci jejich intelektových a kognitivních funkcí, prospívá člověku psychicky i fyzicky, posiluje jeho sebedůvěru a ve výsledku ovlivňuje i jeho životní spokojenost.

Vždy musíme mít na paměti, že člověk musí být chápán jako celá lidská bytost. Nelze ji zredukovat na pouhý seznam fyzických a materiálních potřeb. Je nutné pečovat i o psychickou stránku člověka, uspokojovat vyšší potřeby, kam spadají i potřeby edukační.

Bude velmi zajímavé sledovat v následujících letech vývoj vzdělávání seniorů jakožto dynamicky rozvíjející se skupiny.

4.1 GERONTAGOGIKA

Gerontagogika je relativně nová vědní disciplína, která čerpá poznatky z andragogiky (věda o výchově a vzdělávání dospělých) a gerontologie (věda o stárnutí a stáří).

„Předmětem gerontagogiky je studium a systemizace poznatků týkajících se široce chápané edukace (tj. Výchovy a vzdělávání) ve vztahu k seniorskému věku člověka.“ (Čornaničová, Petřková, 2004, s. 19)

Čornaničová, Petřková (2004) uvádí, že Gerontagogika je zaměřena na 3 generačně-cílové skupiny:

- **proseniorská edukace** (vytváří pozitivní obraz na stáří; snaží se eliminovat mezigenerační bariéry; zahrnuje aktivity, které by mohli předcházet mezigeneračním konfliktům a vniku ageismu),

- **preseniorská edukace** (připravuje člověka na stáří a stárnutí; představuje výchovné a vzdělávací působení směřující k eliminaci rizik při vstupu do důchodu),
- **vlastní seniorská edukace** (gró vědní disciplíny, vlastní edukace seniorů).

Čornaničová a Petřková (2004) se domnívají, že z hlediska specializace se pak Gerontagogika zaměřuje na:

- **kulturně-osvětovou edukaci seniorů** (patří sem zájmové vzdělávání, kulturní, sportovní a rekreační aktivity...),
- **sociálně zaměřenou edukaci** (edukace určená nejen pro seniory, ale i pro širokou veřejnost, pro profesionály i dobrovolníky, kteří vykonávají sociální práci),
- **profesně zaměřenou edukaci seniorů**

4.2 ZÁKLADNÍ FUNKCE UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Jakou funkci vlastně plní vzdělávání seniorů? Podle Čornaničové, Petřkové (2004) záleží na úhlu pohledu. Může se jednat o **funkce, jejichž prvotním cílem je výchova a vzdělávání**, pak hovoříme o tzv. funkcích:

- **vzdělávacích** (jejichž prvořadým úkolem je získávání poznatků a informací),
- **kulturně kultivačních** (rozvíjení osobnostní stránky člověka prostřednictvím koníčků a jiných zájmových aktivit),
- **sociálně psychologických**

Jsou to funkce, které mohou rozvíjet některou z osobnostních stránek člověka.

Nebo může jít o **funkce, které mají své specifické zaměření**:

- **preventivní** (prevence proti maloadaptaci na stáří a stárnutí),
- **anticipační** (předjímání změn které se stářím a stárnutím souvisí a příprava jedince na tyto změny a na změnu životního stylu a rytmu),
- **rehabilitační** (udržování fyzické i psychické kondice jedince),

- **adaptační**
- **posilovací** (podněcuje vůli jedinců k jejich zájmům a potřebám),
- **komunikační** (podpora aktivní komunikace s okolím a se společností),
- **kompenzační** (vzdělávání jako náhrada za ztrátu profesní role a možný úbytek sociálních kontaktů),
- **aktivizační**
- **relaxační**
- **mezigenerační porozumění**

Z výše uvedeného je patrné, že u vzdělávání seniorů nejde o pouhé získávání vědomostí a nových informací, tak jak je tomu u dětí. Nejde tu ale ani o typicky profesně zaměřené vzdělávání, které je charakteristické pro dospělou populaci. Úloha vzdělávání lidí v postproduktivním věku je mnohem hlubší. Mluvíme tu o společensko – socializačním působení, které přispívá celkové pohodě a soběstačnosti seniora.

4.3 MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ

Motivace seniorů týkající se vzdělávání je odlišná od motivace žáků i dospělých. Je to opět otázka individuální a motivy mohou být různorodé. Podle Šeráka (2009) patří mezi ty nejčastější:

- udržení psychické a sociální aktivity,
- snížení pocitu osamocení,
- sociální integrace,
- udržování soběstačnosti,
- naplnění osobních zájmů,
- uskutečnění snů, které lidé nestihli realizovat v dobách své ekonomické aktivity,
- nástroj k hledání nové jistoty a smyslu života,
- ekonomické důvody – autorka se domnívá, že do budoucna budou tyto důvody co do četnosti stále častější a to zejména ve spojitosti se stále zvyšující se hranicí odchodu do důchodu a vysokou mírou nezaměstnanosti populace ve věku 50. let a více.

4.4 SPECIFIKA PŘI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Při vzdělávání seniorů, je třeba mít na paměti, že tu předáváme informace a výchovně působíme na člověka, který je již zformován. Liší se něčím vzdělávání dětí, dospělých nebo seniorů? Zcela jistě ano. Věkový rozdíl způsobí odlišnosti ve fyzických i psychických schopnostech, v pohledu na svět, v životních zkušenostech, v žebříčku životních hodnot, ve finančním zajištění... Rozdílů bychom našli mnoho. Proto je na místě, aby se ke vzdělávání seniorů přistupovalo odlišně. Chceme-li dosáhnout co možná nejlepších výsledků ve vzdělávání, musíme jít ještě dál. Samotné rozdělení na člověka v produktivním a postproduktivním věku nestačí. Nejen že se od sebe liší věkové skupiny, ale liší se i jednotlivci v konkrétních skupinách. Každý člověk vystupuje jako individualita. Jinak prožívá, myslí, chápe...

Při vzdělávání seniorů by měl být aplikován nejen jiný přístup, ale měly by být zvoleny i jiné formy učení, jiná technika a i obsah vzdělávání by měl být přizpůsoben starší generaci. Čornaničová (2004, s. 65) uvádí, že *„obsah nemůže být stanoven nahodile, ale musí být podřízen edukačním cílům. Má také odpovídat edukačním záměrům a respektovat potřeby starších lidí. Senioři dávají přednost těm obsahovým zaměřením, které odpovídají jejich zájmům (např. právní otázky, zdravotní problematika, správná výživa), nebo těm, které se shodují s jejich studijními, umělecko-tvořivými a jinými zájmy a touhami z mládí.“*

Vzdělávací metody, pomocí kterých předáváme informace, patří mezi další významný faktor, který ve výsledku ovlivní kvalitu vzdělávání. Pokud zvolíme špatnou metodu, výsledek nemusí být efektivní.

Vzdělávací metody dle Čornaničové, Petřkové (2004):

1. výkladové metody

Informace sdělujeme pomocí přednášky. Jedná se o nejrozšířenější formu vzdělávání. Předpokladem je kultivovaný projev přednášejícího a uzpůsobení výkladu cílové skupině (pomalejší tempo, zřetelnost ve výslovnosti, hlasitost). Autorce se v praxi osvědčilo používání různých druhů pomůcek, které podporují smyslové vnímání jako je zrak, hmat, sluch, ale i čich. V případě použití těchto pomůcek, autorka zaznamenala, vyšší vstřípivost předávané informace. V paměti klientů se navíc

předávaná informace udržela delší dobu. Další potencionální problém, na který si musí dát přednášející pozor je ztráta pozornosti, která se u seniorů objevuje častěji než u mladší věkové skupiny. Jedním z faktorů může být únava, která do značné míry ovlivňuje koncentraci pozornosti. Autorka v praxi s klienty používá k udržení jejich pozornosti co nejvíce názorných pomůcek, nevede dlouhé monology, vyhýbá se monotónní mluvě a veliký důraz klade na zpětnou vazbu. Častější opakování a shrnutí základní myšlenky pak jen umocní schopnost zapamatování si dané věci a navíc je větší pravděpodobnost, že se senior v přednášce „neztratí“

2. dialogické metody

Jsou založeny na interakci mezi přednášejícím a účastníkem přednášky. Mezi nejpoužívanější dialogickou metodu řadíme rozhovor a diskusi. Dialogické metody jsou u seniorů oblíbené. Autorčiny poznatky z praxe ukazují, že senioři se do diskusí zapojují velmi živě.

3. metody řešení problémů v malých skupinách

4. výcvikové metody

Názorný nácvik aktivit, které vyžadují motorické a senzomotorické schopnosti

Čím je charakteristický senior v procesu vzdělávání:

- úbytek hodin v aktivitě (senior se rychleji unaví),
- delší časový interval k zotavení po únavě,
- nižší tempo (přímá úměra mezi kvantitou a kvalitou),
- omezená fantazie (vede k poklesu tvořivosti),
- problémy s krátkodobou pamětí,
- delší časový interval pro vstřebání informací,
- úbytek sluchu, zraku,
- úbytek motorických schopností,
- vyšší reakční doba.

Dle Čornaničové, Petřkové (2004) proces učení ovlivňují jak **subjektivní podmínky** (souvisejí s osobností vzdělávajícího se člověka) tak i **objektivní podmínky** (týkají se učiva, vzdělavatelů a organizátorů a realizačního prostředí) daného člověka. V praxi se můžeme běžně setkat s tím, že se subjektivní nebo objektivní podmínky stávají handicapem v oblasti vzdělávání.

5 NABÍDKA VZDĚLÁVACÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ URČENÝCH SENIORŮM

V České republice je celá řada nejrůznějších vzdělávacích institucí, spolků a nadací, jejichž posláním a cílem je vzdělávání seniorů. Některé instituce zajišťují seniorům profesní vzdělávání – jde o reakci na současnou demografickou situaci. Jiné spolky a nadace se naopak zaměřují na zájmové vzdělávání, které je pro seniory charakterističtější.

Dle Šeráka (2009) a Čornaničové, Petřkové (2004) patří mezi nejznámější vzdělávací instituce:

1. univerzita třetího věku (U3V)

V roce 1973 byla v Toulouse založena první U3V. V ČR se začaly objevovat první univerzity třetího věku v letech 1986 až 1987 a to při Univerzitě Palackého v Olomouci a při Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovi v Praze. U3V vznikaly s cílem zlepšit kvalitu života seniorů prostřednictvím vzdělávacích aktivit. Vzdělávací aktivity jsou pořádány vysokými školami a jejich fakultami. Díky tomu je zde garantována nejvyšší možná úroveň přednášek. Cílovou skupinu tvoří občané, kteří požívají starobní popřípadě plný invalidní důchod. Možnost absolvování U3V je podmíněn splněním ukončeného středoškolského vzdělání zakončeného maturitní zkouškou. Délka jednotlivých kurzů se liší (od 1 do 6 semestrů). Toto neprofesní zájmové studium na vysokoškolské úrovni je zakončeno na základě splnění požadovaných podmínek (vypracování závěrečné písemné práce, popřípadě úspěšné složení testu). O absolvování vzdělávacích programů v rámci U3V získává posluchač Osvědčení. Vzhledem k tomu, že jde o neziskovou aktivitu, studijní poplatky jsou symbolické, v řádech několika set korun. V současné době je tento typ studia realizován na více jak 45 VŠ a fakultách v celé ČR. Největší zájem je obecně o kurzy zaměřené na medicínu, psychologii, umění a práci s výpočetní technikou.

2. akademie třetího věku (A3V)

S A3V se setkáváme v ČR už od osmdesátých let. Velkou zásluhu nesou místní gerontologická a geriatrická pracoviště, na jejichž popud A3V vznikly. Tyto akademie vznikaly v těch regionech, kde byla nedostatečná nabídka vzdělávacích aktivit ze strany vysokých škol. Vzdělávání seniorů tak postupně infiltrovalo z velkých aglomerací do menších měst a stalo se tak dostupnější. Oproti U3V jsou akademie třetího věku méně náročné, obsah přednášek bývá přizpůsoben místním potřebám a i výklad se zdá být pro seniory srozumitelnější. Studenti neskládají žádné závěrečné zkoušky a po absolvování kurzu je klientům vydáno potvrzení o absolvování na základě prezenze. Vzhledem k tomu, že vznik A3V není legislativně upraven, mohou být tyto instituce založeny kdekoli a kýmkoli. Většinou jsou organizovány kulturními domy, muzei, Červeným křížem... formou přednášek, seminářů, diskuzí a jiných doprovodných programů jako jsou exkurze, zájmové kroužky, sportovní aktivity ...

3. kluby důchodců, kluby aktivního stáří, kluby seniorů

Jeden z nejrozšířenějších typů institucionálního vzdělávání, který se těší u seniorů veliké oblibě. Kluby jsou dnes nejčastěji zřizovány orgány místní správy, popř. charitativními organizacemi, domovy důchodců, svazem důchodců ČR ale i podniky. Vzdělávací aktivity mají především jednorázový charakter realizovaný formou přednášky nebo besedy. Vzdělávací aktivity se zaměřují zejména na rozvoj osobních zájmů a na uspokojování sociálních potřeb. Klubová činnost je velmi pestrá a nabízí široké spektrum aktivit.

4. univerzity volného času

Představují mezigenerační projekt. Studovat mohou všechny věkové skupiny (jedinou podmínkou je dovršení věku 18. let), ale právě osoby seniorského věku využívají tohoto systematického zájmového vzdělávání nejčastěji. Studium není podmíněno žádnou přijímací zkouškou. Znalosti, které by měl zájemce získat, se nijak neověřují. Na druhé straně ale zájemce neobdrží ani žádné potvrzení či osvědčení o svém studiu. Univerzity volného času bývají většinou pod záštitou kulturních domů, knihoven, domů důchodců a jejich provoz je hrazen částečně z kurzovního a částečně z městského nebo obecního rozpočtu.

5. život 90

Toto občanské sdružení bylo založeno 24. 10. 1990 manželi Blankou a Janem Lormanovými. Jedná se o nestátní a neziskovou dobrovolnickou organizaci, která zajišťuje činnosti v oblasti sociálního, odborného a lékařského poradenství a dále zajišťuje klubové aktivity, aktivizační činnosti apod. Posláním této organizace je prohlubování kvality lidského života a prožití důstojného stáří v přirozeném prostředí. Dobrovolníky se zde stávají sami senioři, kteří se aktivně zapojují do činnosti organizace a pro své vrstevníky organizují různé aktivity.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 CÍL PRŮZKUMU A METODIKA

V teoretické části této bakalářské práce autorka popisuje jak důležitou a nezastupitelnou úlohu hraje vzdělávání v životě seniorů. Edukace jako jedna z možností seberealizace. Edukace, díky níž si může senior udržovat popřípadě prohlubovat svoje schopnosti a kompetence. Edukace, jedna z možností pro udržení duševní svěžesti. Edukace jako účinný nástroj proti sociálnímu vyloučení. Edukace jako jedna z možností v navazování nových přátelství a sociálních kontaktů.

V rámci dotazníkového šetření se autorka v daných zařízeních nezaměřovala na poskytovanou péči a její kvalitu ani se nesnažila hodnotit služby jako celek, ale sledovala pouze vzdělávací činnost oslovených zařízení.

Autorka ve své práci nastínila, jaké mají v dnešní době senioři možnosti týkající se celoživotního vzdělávání ať už zájmového nebo profesního charakteru. Jaký je ale reálný zájem o nabízené aktivity? Chtějí senioři opravdu to, co jim společnost nabízí nebo by dali přednost raději jiným typům vzdělávacích aktivit? Jaký je vlastně poměr mezi poptávkou a nabídkou?

6.1 CÍL PRŮZKUMU

Cílem průzkumu bylo zjistit, zda je mezi nabídkou a poptávkou vzdělávacích aktivit určených seniorům přímá úměra.

Zkoumaným prvkem byli senioři a to jak muži, tak i ženy. Jednalo se o seniory z řad:

- Domova důchodců Čáslav
- Anima Čáslav o.p.s.
- Městská nemocnice Čáslav – sociální lůžka
- Oblastní charita Kutná Hora – Rodinné centrum Kopretina Čáslav
- Klub důchodců Čáslav
- Městské muzeum a knihovna Čáslav

Dalším zkoumaným prvkem byly zařízení a instituce, které nabízejí vzdělávací aktivity určené seniorům. Jednalo se o:

- Domov důchodců Čáslav
- Anima Čáslav o.p.s.
- Městská nemocnice Čáslav – sociální lůžka
- Oblastní charita Kutná Hora – Rodinné centrum Kopretina Čáslav
- Klub důchodců Čáslav
- Městské muzeum a knihovna Čáslav

Oba zkoumané prvky se nachází ve městě Čáslavi nebo na Čáslavsku⁶.

6.2 HYPOTÉZY

Bylo stanoveno 6 hypotéz:

Hypotéza č. 1: Ze seniorů mají větší zájem o vzdělávací aktivity ženy, než-li muži.

Hypotéza č. 2: Větší zájem o vzdělávání v postproduktivním věku budou mít lidé s vyšším dosaženým vzděláním.

Hypotéza č. 3: Zájmové vzdělávání bude mít u respondentů seniorů větší oblibu než certifikované vzdělávání.

Hypotéza č. 4: Nejpočetnější důvod pro nenavštěvování vzdělávacích aktivit bude odpověď „nechce se mi“

Hypotéza č. 5: Zařízení a instituce v Čáslavi nabízejí pouze zájmové vzdělávání.

Hypotéza č. 6: Nabídka vzdělávacích aktivit je úměrná poptávce

⁶ Týká se části respondentů.

6.3 REALIZACE PRŮZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

K výzkumu byla použita kvantitativní metodologie formou dotazníku. Dotazníky mají mapující charakter.

Dotazníkové šetření

Byly vytvořeny dva druhy dotazníků týkající se vzdělávání seniorů.

Dotazník typu A byl určen seniorům na Čáslavsku. Obsahoval celkem 6 otázek (viz. Příloha A). Jednalo se o anonymní dotazník. 3 otázky měly pouze jednu možnost odpovědi. Zbylé 3 otázky mohly být zodpovězeny ve větším množství správných odpovědí.

Dotazník typu B byl určen zařízením a institucím, které nabízejí vzdělávací aktivity seniorům v Čáslavi. Obsahoval celkem 5 otázek. První otázka byla otevřená a týkala se názvu zařízení nebo instituce. Následovali 3 otázky, které mohly být zodpovězeny větším množstvím správných odpovědí. Poslední otázka měla pouze jednu možnou odpověď. V rámci dotazníkového šetření autorka oslovila zařízení a instituce, které poskytují služby seniorům v oblasti vzdělávání a ve spolupráci s nimi zajistila vyplnění dotazníků.

Metodické vyhodnocení získaných údajů

Autorka vycházela z informací získaných vlastním dotazníkovým šetřením. K názornému vyhodnocení získaných odpovědí z dotazníků byly zvoleny grafy.

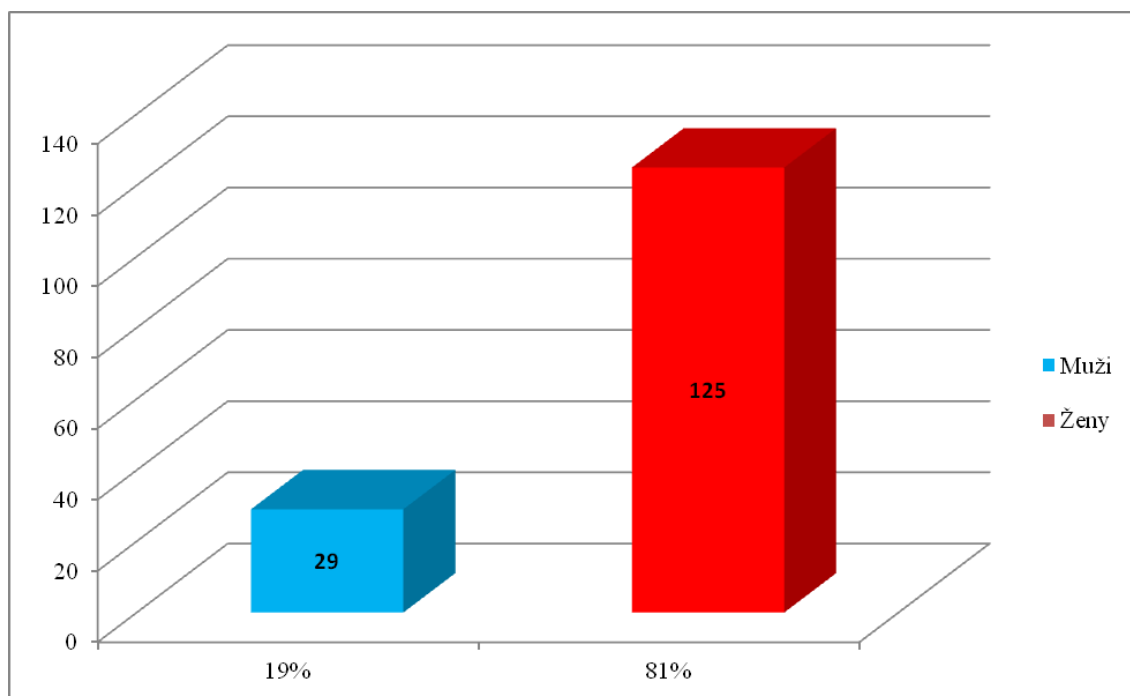
7 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

7.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU TYPU „A“

Celkem bylo rozdáno 160 dotazníků. Platných dotazníků pro zpracování údajů bylo 154. Pro neúplné vyplnění bylo vyřazeno 6 dotazníků.

Otázka č. 1: Pohlaví

Graf 3: Pohlaví respondentů

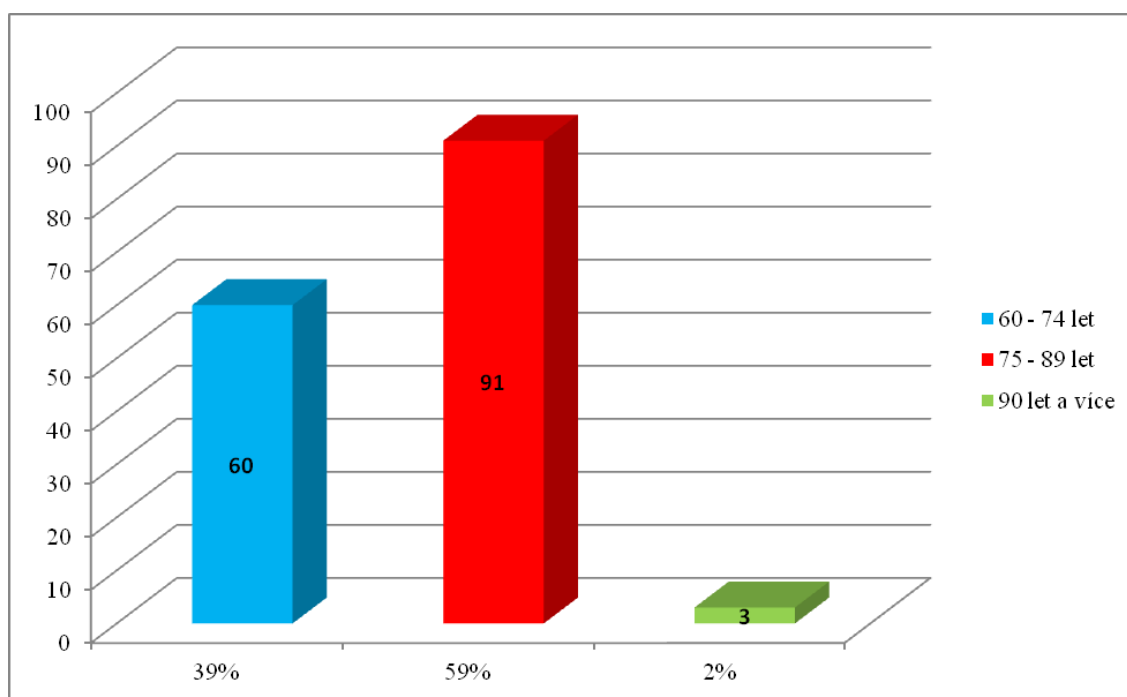

Zdroj: vlastní šetření

Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 154 seniorů. Z toho 19% mužů a 81% žen.

Otázka č. 2: Věk

Graf 4: Věk respondentů

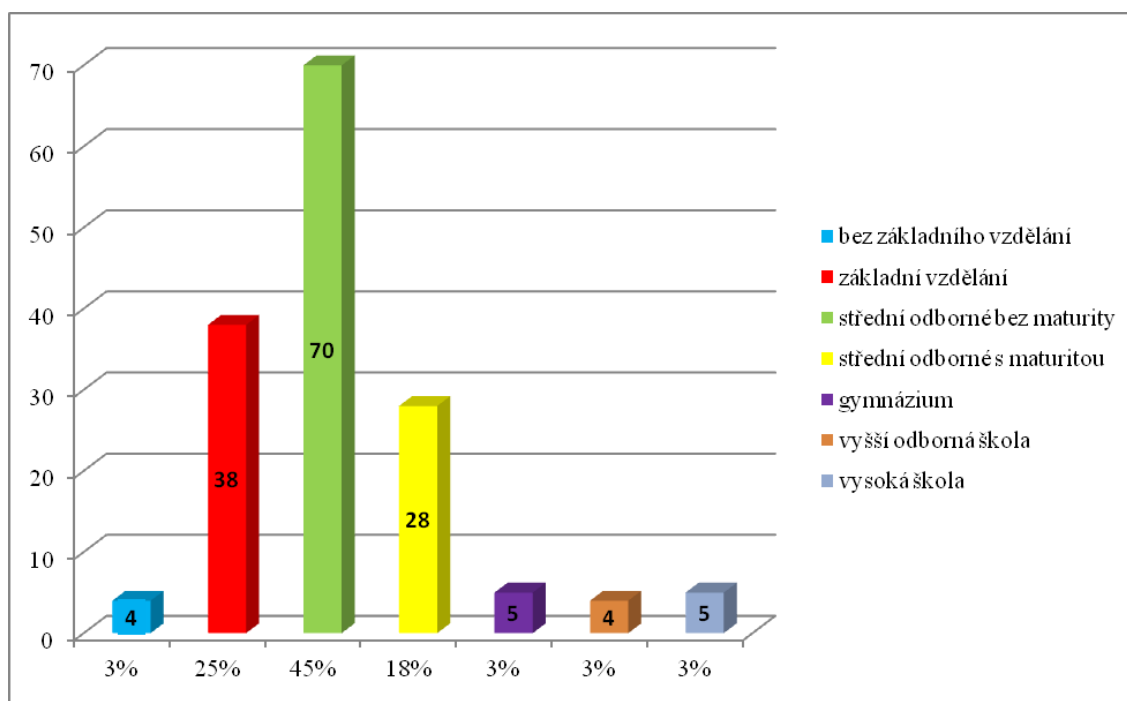

Zdroj: vlastní šetření

Ze 154 dotazovaných seniorů byl největší počet respondentů 59% ve věku 75 – 89 let, druhý největší počet respondentů 39% ve věku 60 – 74 let, nejméně respondentů 2% ve věku 90 let a více.

Otázka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

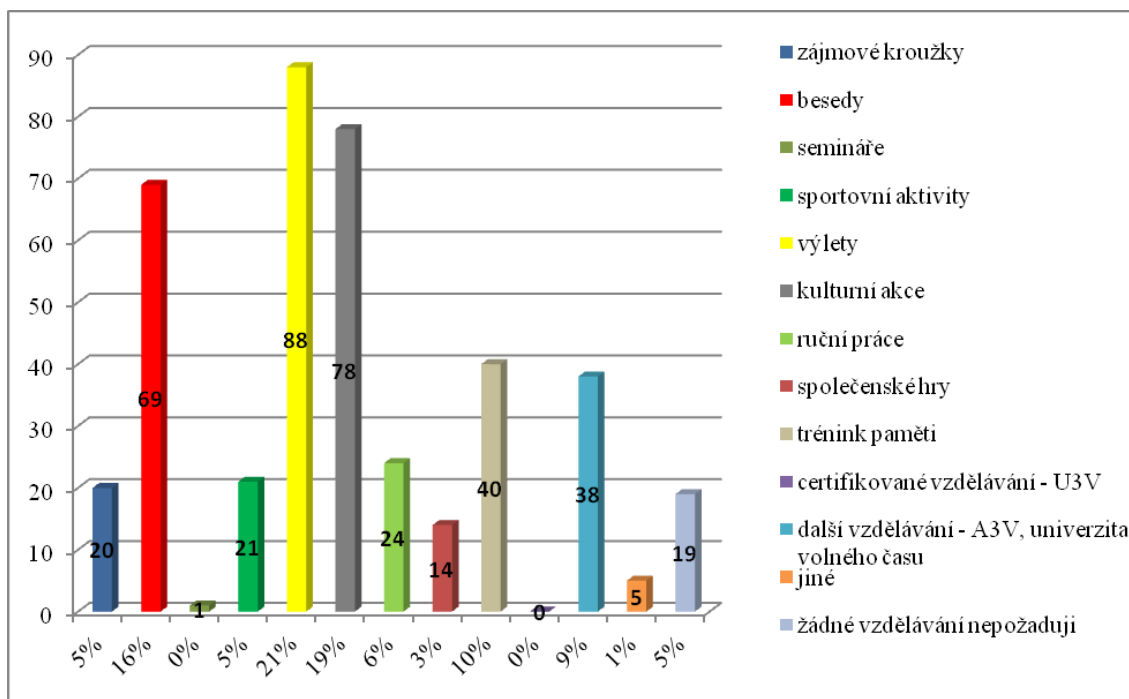

Zdroj: vlastní šetření

Největší počet respondentů 45% má nejvyšší dosažené vzdělání Střední odborné bez maturity, 25% základní vzdělání, 18% střední odborné s maturitou, 3% respondentů jsou bez základního vzdělání, 3% respondentů mají ukončené gymnázium, 3% vyšší odbornou školu a 3% vysokou školu.

Otázka č. 4: Jaké vzdělávací aktivity byste chtěl/a navštěvovat?

Graf 6: Vzdělávací aktivity, které by chtěli respondenti navštěvovat

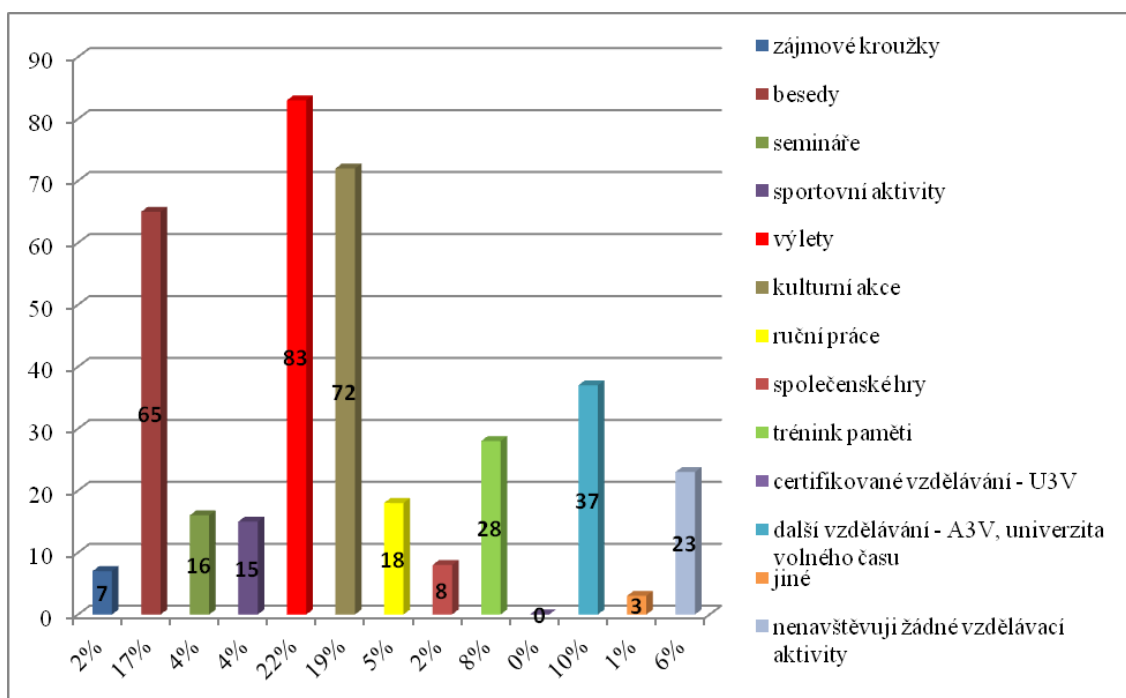

Zdroj: vlastní šetření

Z výsledného grafu je patrné, že respondenti by ze vzdělávacích aktivit nejvíce uvítali výlety s 21%. Následují s 19% kulturní akce, s 16% besedy, s 10% tréninky paměti, s 9% další vzdělávání – Univerzita volného času, s 6% ruční práce, s 5% zájmové kroužky, s 5% sportovní aktivity, se 3% společenské hry, 1% respondentů by chtělo navštěvovat jiné vzdělávací aktivity, 5% respondentů by nechtělo navštěvovat žádné vzdělávací aktivity a žádný z dotazovaných respondentů nechce navštěvovat certifikované vzdělávání.

Otázka č. 5: Jaké vzdělávací aktivity navštěvujete v současné době?

Graf 7: Vzdělávací aktivity, které respondenti navštěvují

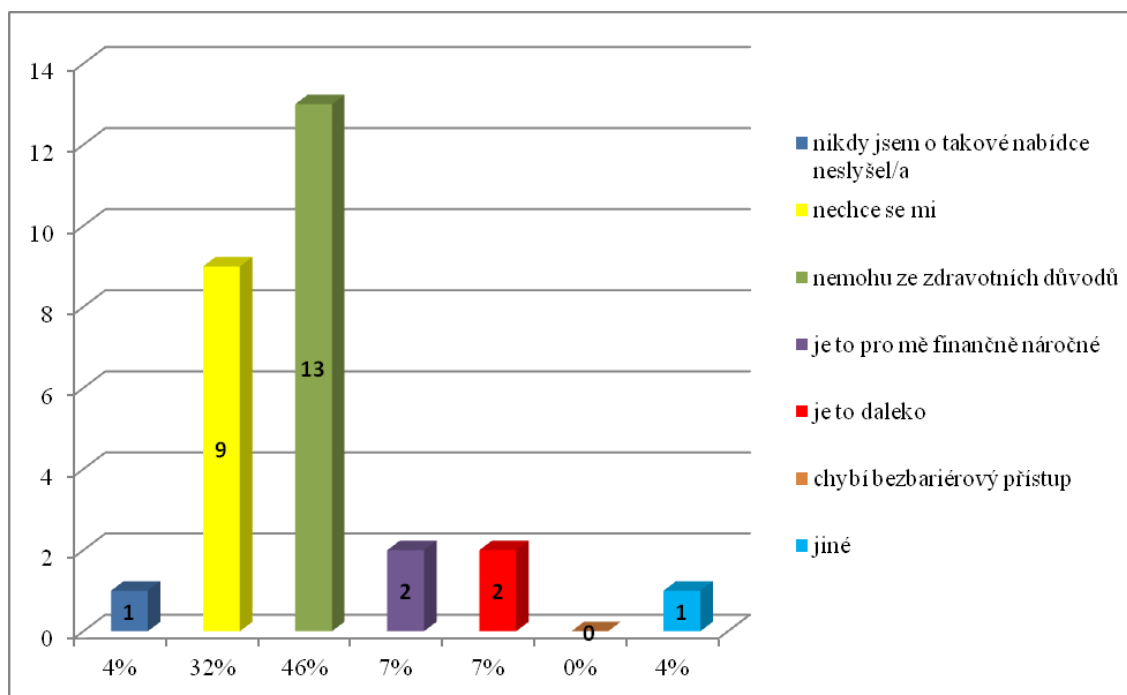

Zdroj: vlastní šetření

Při současných nabídkách vzdělávacích aktivit v Čáslavi respondenti nejvíce preferují výlety 22%, kulturní akce 19%, besedy 17%, další vzdělávání – Univerzita volného času 10%, trénink paměti 8%, ruční práce 5%, semináře 4%, sportovní aktivity 4%, zájmové kroužky 2%, společenské hry 2%, jiné aktivity navštěvuje 1% a 6% respondentů uvedlo, že nenavštěvují žádné aktivity. Certifikované vzdělávání nenavštěvuje žádný respondent.

Otázka č. 6: V případě, že jste v předchozí otázce odpověděl/a, že žádné aktivity nenavštěvujete, uveďte důvod?

Graf 8: Důvody, pro které respondenti nenavštěvují vzdělávací aktivity

Zdroj: vlastní šetření

Nejčastější důvod, proč respondenti nenavštěvují vzdělávací aktivity, jsou se 46% zdravotní důvody. 32% respondentů nenavštěvuje vzdělávací aktivity, protože se jim nechce. 2 respondenti uvedli, že je to pro ně finančně náročné, 2 respondenti uvedli, že je to daleko, 1 respondent nikdy o takové nabídce neslyšel a 1 respondent nenavštěvuje vzdělávací aktivity z jiných důvodů. Ani jeden respondent nevedl, že nenavštěvuje vzdělávací aktivity z důvodu bariérového přístupu.

7.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU TYPU „A“

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že převážná část respondentů, kteří navštěvují vzdělávací aktivity, jsou ženy.

Co se týče věku respondentů, byla nejvíce zastoupena věková hranice od 75 do 89 let. Ale i účast respondentů ve věku 60 – 74 let byla vysoká.

Zhruba polovina respondentů odpověděla na otázku nejvyššího dosaženého vzdělání „střední odborné bez maturity“.

Co se týče vzdělávacích aktivit, které by respondenti chtěli navštěvovat (a to bez ohledu na to, zda v dané lokalitě daná nabídka vzdělávacích aktivit je či není) byly z nabídky nejvíce zastoupeny výlety, následovaly kulturní akce a poté besedy. Naopak minimální zájem byl o semináře. Žádný z dotazovaných respondentů by nechtěl navštěvovat certifikované vzdělávání. V současné době dávají respondenti ve vzdělávacích aktivitách přednost výletům, následují kulturní akce a pak besedy. Certifikované vzdělávání nenavštěvuje žádný respondent. Můžeme tedy říci, že co se týče výletů, kulturních akcí a besed, dochází u respondentů ke shodě mezi tím, co respondenti chtějí a co momentálně navštěvují. Porovnáme-li však odpovědi respondentů u ostatních vzdělávacích aktivit, dochází k malým odchylkám. Větší odchylky bychom našli u zájmových kroužků, seminářů, společenských her a tréninků paměti.

Respondenti uvedli, že by chtěli více navštěvovat zájmové kroužky⁷, sportovní aktivity, ruční práce, společenské hry a tréninky paměti. Naopak méně by chtěli navštěvovat semináře.

Dva nejčastější důvody, proč respondenti nechtějí navštěvovat vzdělávací aktivity, jsou:

- Nemohu ze zdravotních důvodů.
- Nechce se mi.

⁷ Zejména kroužek výpočetní techniky - zjištěno na základě rozhovoru s respondenty.

7.3 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU TYPU „B“

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 6 respondentů z řad zařízení a institucí, které nabízí seniorům vzdělávací aktivity v Čáslavi.⁸ Celkem bylo rozdáno 6 dotazníků. Pro neúplnost nebo chybné vyplnění nebyl vyřazen žádný dotazník.

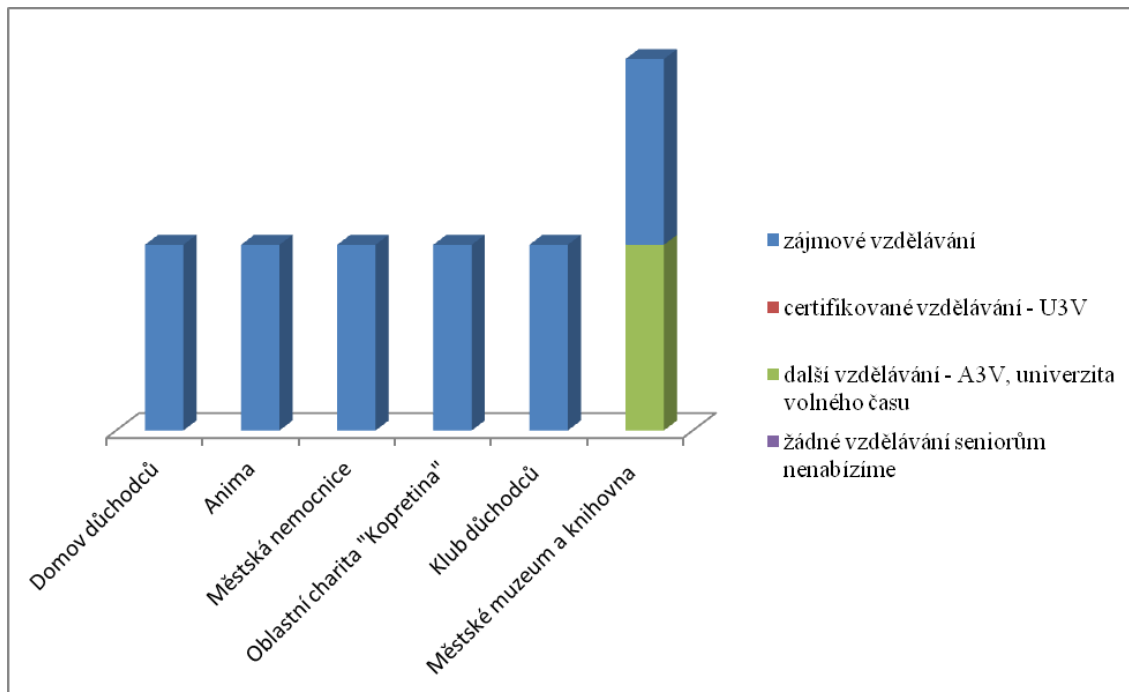
Otázka č. 1: Uveďte název zařízení, instituce

- Domov důchodců Čáslav
- Anima Čáslav o.p.s.
- Městská nemocnice Čáslav – sociální lůžka
- Oblastní charita Kutná Hora – Rodinné centrum Kopretina Čáslav
- Klub důchodců Čáslav
- Městské muzeum a knihovna Čáslav

⁸ Autorka oslovila všechny zařízení a instituce, které nabízí vzdělávací aktivity v Čáslavi.

Otázka č. 2: Jaký typ vzdělávání nabízíte seniorům?

Graf 9: Typy nabízených vzdělávacích aktivit.

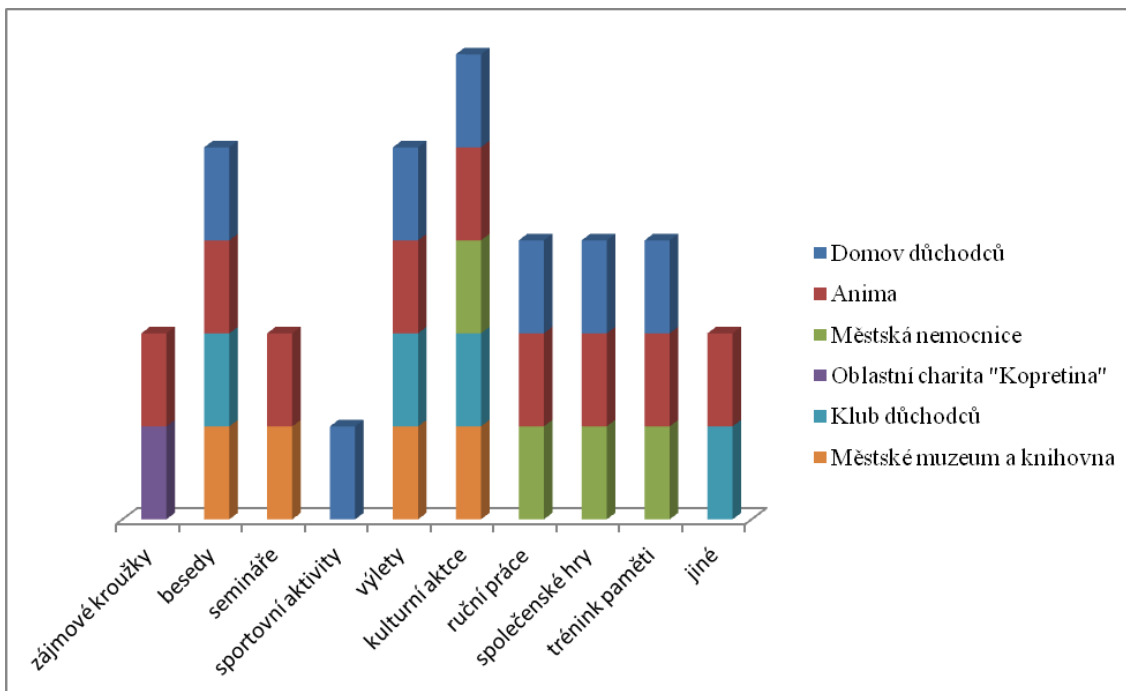

Zdroj: vlastní šetření

6 respondentů ze 6 nabízí seniorům zájmové vzdělávání. 1 respondent navíc uvedl, že nabízí seniorům v Čáslavi i další vzdělávání – univerzitu volného času. Certifikované vzdělávání nenabízí klientům žádné zařízení ani instituce. Všichni respondenti uvedli, že nabízí alespoň jednu nebo více vzdělávacích aktivit.

Otázka č. 3: Jaké druhy zájmového vzdělávání nabízíte?

Graf 10: Druhy nabízených zájmových vzdělávacích aktivit.

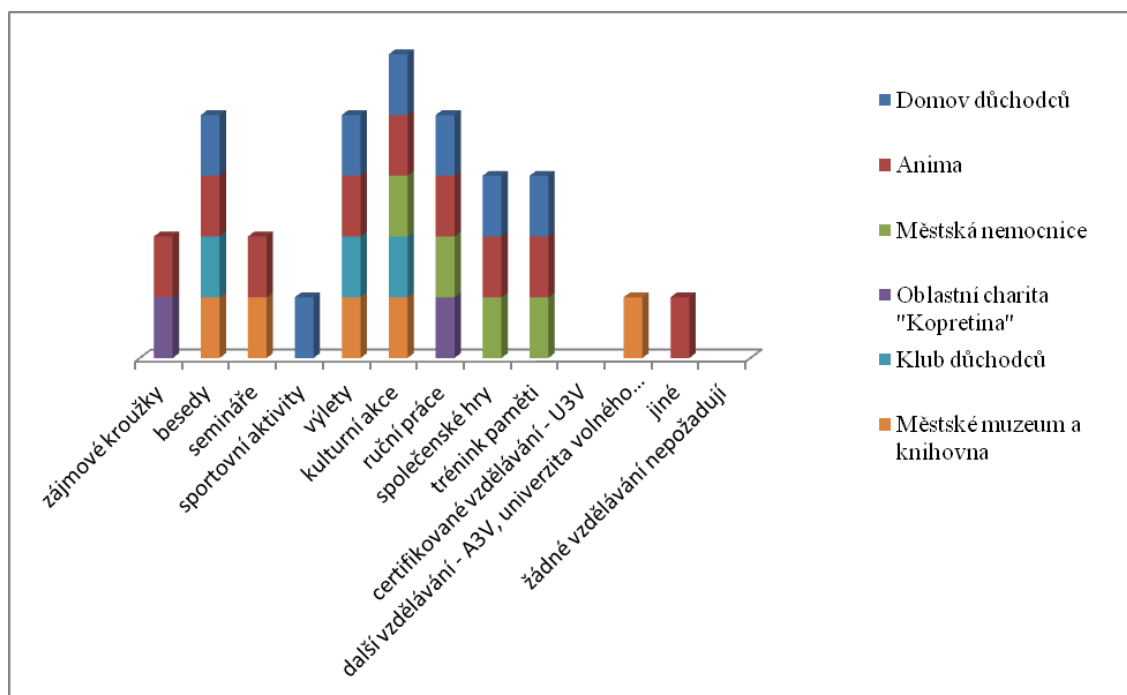

Zdroj: vlastní šetření

Z nabídky zájmového vzdělávání jsou v Čáslavi nejvíce zastoupeny kulturní akce, které nabízí 5 respondentů ze 6; následují besedy a výlety, které nabízí 4 respondenti; ruční práce, společenské hry a trénink paměti nabízí 3 respondenti; zájmové kroužky, semináře a jiné vzdělávací aktivity nabízí 2 respondenti a poslední místo patří sportovním aktivitám, které seniorům nabízí pouze 1 respondent.

Otázka č. 4: Jaké typy vzdělávacích aktivit seniři požadují?

Graf 11: Požadavky seniorů na vzdělávací aktivity z pohledu zařízení a institucí v Čáslavi

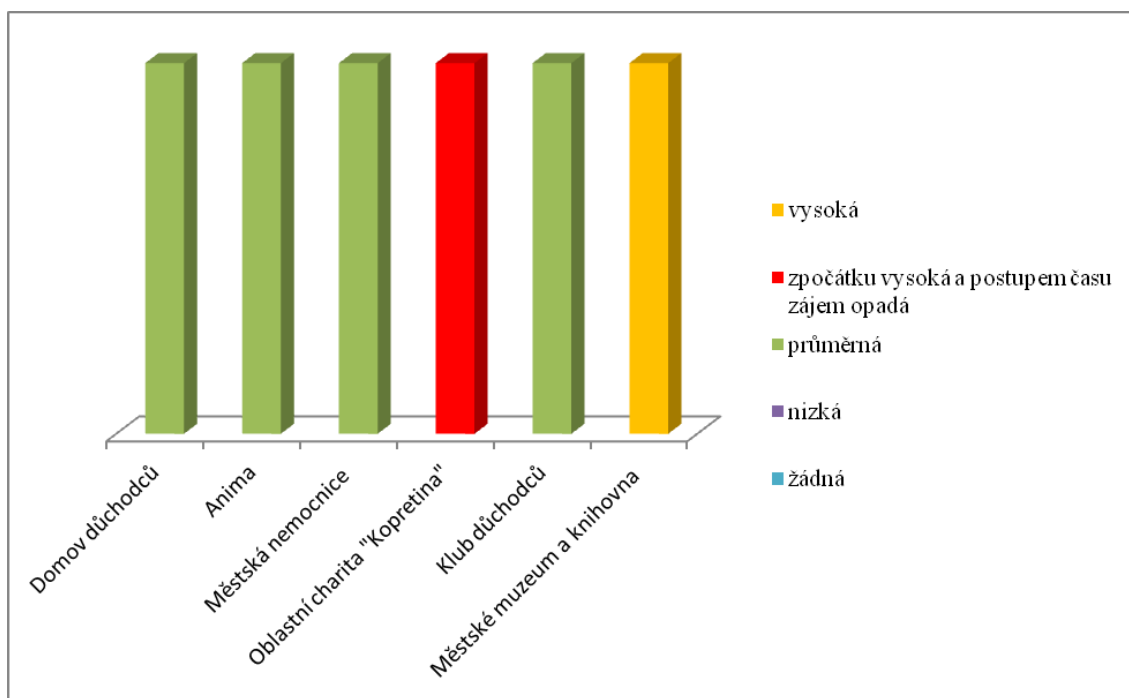

Zdroj: vlastní šetření

5 ze 6 respondentů se domnívá, že seniři preferují kulturní akce; 4 respondenti se domnívají, že seniři by rádi navštěvovali besedy, výlety, ruční práce; 3 respondenti mají za to, že seniři požadují společenské hry a trénink paměti; 2 respondenti uvedli zájmové kroužky a semináře; 1 respondent se domnívá, že seniři chtějí navštěvovat sportovní aktivity, 1 respondent uvedl, že seniři vyžadují další vzdělávání – univerzita volného času a 1 respondent uvedl, že by seniři rádi navštěvovali jiné vzdělávací aktivity. Všichni respondenti se shodují, že seniři na Čáslavsku nepožadují certifikované vzdělávání – U3V. Žádný z dotazovaných respondentů se nedomnívá, že seniři na Čáslavsku nepožadují žádné vzdělávání.

Otázka č. 5: V případě, že jste zpřístupnili seniorům novou vzdělávací aktivitu, jaká je účast seniorů na dané vzdělávací aktivitě?

Graf 12: Účast na nově zpřístupněné vzdělávací aktivitě.

Zdroj: vlastní šetření

4 ze 6 respondentů uvedli, že v případě nově zpřístupněné vzdělávací aktivity je účast seniorů průměrná. 1 respondent uvedl vysokou účast a 1 respondent uvedl, že je účast zpočátku vysoká, ale postupem času zájem opadá. Žádný respondent neuvedl, že by při otevření nové vzdělávací aktivity určené seniorům byla návštěvnost nízká nebo žádná.

7.4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU „B“

Všichni oslovení respondenti uvedli, že seniorům nabízí alespoň jeden typ vzdělávání a to zájmové vzdělávání. Městské muzeum a knihovna Čáslav nabízí seniorům navíc ještě další vzdělávání, konkrétně Univerzitu volného času.

Co se týče nabídky zájmového vzdělávání, převládají kulturní akce, které nabízí celkem 5 zařízení ze 6. Následují besedy a výlety, které seniorům nabízí 4 respondenti.

Respondenti se navíc domnívají, že jimi nabízené vzdělávací aktivity kopírují zájem seniorů na Čáslavsku. Pouze u dvou respondentů dochází k nuancím. Oblastní charita „Kopretina“ si je vědoma zájmu seniorů o ruční práce. Tento druh aktivity však seniorům nenabízí. Klub důchodců Čáslav nabízí seniorům ještě jiné vzdělávací aktivity, ačkoliv se nedomnívá, že by o tento druh vzdělávací aktivity byl ze strany seniorů veliký zájem.

Domov důchodců Čáslav, Anima o.p.s., Městská nemocnice – sociální lůžka a Klub důchodců Čáslav uvádí, že účast na nově otevřené vzdělávací aktivitě je průměrná. Oblastní charita „Kopretina“ hodnotí účast zpočátku jako vysokou, ale postupem času zájem seniorů o nabízenou vzdělávací aktivitu upadá. Pouze Městské muzeum a knihovna Čáslav hodnotí účast, zejména návštěvy seniorů na Univerzitě volného času, jako vysokou. Na základě rozhovoru s pí Jarmilou Fialovou⁹ bylo zjištěno, že celková nabízená kapacita této vzdělávací aktivity je nedostačující. Zájem o tuto vzdělávací aktivitu je dle jejích slov daleko vyšší.

⁹ zaměstnankyně Městského muzea a knihovny v Čáslavi

7.5 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

Na začátku praktické části bylo stanoveno 6 hypotéz. Dotazníkové šetření potvrdilo 2 hypotézy, 1 hypotézu částečně potvrdilo a 3 hypotézy naopak vyvrátilo.

Hypotéza č. 1: Ze seniorů mají větší zájem o vzdělávací aktivity ženy, než-li muži.

Tato hypotéza se **potvrdila**. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ženy navštěvují vzdělávací aktivity více než muži.

Hypotéza č. 2: Větší zájem o vzdělávání v postproduktivním věku budou mít lidé s vyšším dosaženým vzděláním.

Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že největší zájem o vzdělávací aktivity mají senioři se středním odborným vzděláním bez maturity.

Hypotéza č. 3: Zájmové vzdělávání bude mít u respondentů seniorů větší oblibu než certifikované vzdělávání.

Tato hypotéza se **potvrdila**. Žádný z dotazovaných respondentů nechce a v současné době ani nenavštěvuje certifikované vzdělávání.

Hypotéza č. 4: Nejpočetnější důvod pro nenavštěvování vzdělávacích aktivit bude odpověď „nechce se mi“.

Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Dotazníkový průzkum ukázal, že mezi nejpočetnější důvod patří „nemohu ze zdravotních důvodů“.

Hypotéza č. 5: Zařízení a instituce v Čáslavi nabízejí pouze zájmové vzdělávání.

Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že Městské muzeum a knihovna Čáslav nabízí seniorům kromě zájmových vzdělávacích aktivit ještě další vzdělávání – Univerzitu volného času.

Hypotéza č. 6: Nabídka vzdělávacích aktivit je úměrná poptávce.

Tato hypotéza se **potvrdila jen částečně**. U kulturních akcí, výletů i besed odpovídá nabídka poptávce. U ostatních druhů žádaných zájmových aktivit je nabídka omezena

s ohledem na to, zda je či není respondent senior klientem zařízení¹⁰, které nabízí vzdělávací aktivitu.

¹⁰ Týká se Domova důchodců Čáslav, Animy o.p.s., Městské nemocnice – sociální lůžka

ZÁVĚR

Autorka se v této bakalářské práci věnovala tématu vzdělávání seniorů. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část vychází ze studované literatury a praktická část je tvořena průzkumem ve formě dotazníkového šetření. Průzkum byl zaměřen nejen na nabídku vzdělávacích aktivit v Čáslavi, ale také na poptávku ze strany seniorů na Čáslavsku. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 154 respondentů seniorů a dále 6 respondentů, kteří nabízejí seniorům v Čáslavi vzdělávací aktivity.

V teoretické části bylo popsáno, jakou nezastupitelnou roli hraje vzdělávání v životě seniorů. Autorka jednoznačně souhlasí s tím, že vzdělávání seniorů má svůj význam a to nejen pro seniory samé, ale pro i pro jejich okolí. Autorka se domnívá, že při vzdělávání seniorů nejde apriorně o nabití nových znalostí, dovedností a informací jako spíše o to, že tu vzdělávání a záměrná aktivizace seniora supluje lék pro udržení duševní svěžesti. Místa, kde probíhají vzdělávací a aktivizační činnosti, se stávají oázami mezilidských vztahů a kontaktů. Podle Madsenova pojetí motivů tak člověk uspokojuje své sekundární motivy, kam patří sociální kontakt. Toto jsou z pohledu autorky dva základní momenty, proč ze strany seniorů ke vzdělávání i přes pokročilý věk dochází.

Svou praktickou část autorka zaměřila na nabídku vzdělávacích aktivit v Čáslavi a současně na poptávku vzdělávacích aktivit na Čáslavsku. Cílem bylo zjistit, zda je mezi poptávkou a nabídkou přímá úměra.

Autorka pomocí dotazníkového šetření zjistila, že senioři na Čáslavsku požadují zejména výlety, kulturní akce a besedy. Tytéž zájmové aktivity jim nabízí 5 ze 6 dotazovaných zařízení a institucí. Z dotazníků vyplynulo, že senioři by chtěli navštěvovat více zájmové kroužky, sportovní aktivity, ruční práce a trénink paměti. Semináře by chtěli naopak navštěvovat méně.

Zařízení a instituce nabízejí zájmové vzdělávání zejména formou kulturních akcí, výletů a besed. Pak následují ostatní zájmové aktivity a další vzdělávání. Zařízení sociálních služeb nabízí klientům navíc ještě ruční práce, společenské hry a trénink paměti.

Závěrem tedy můžeme říci, že zájmové vzdělávací aktivity na Čáslavsku (až na drobné nuance) odpovídají nabídce.

To samé můžeme říci i o dalším vzdělávání, v tomto případě o Univerzitě volného času.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2

ČORNANIČOVÁ, R., PETŘKOVÁ, A. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Studijní text. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0879-1

KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd., Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4

KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Díl IV. Praha: Svoboda 1992

KURIC, J. a kolektiv. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd., Praha: SPN, 1986. ISBN 14-409-86

MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3345-2

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd., Praha: Panorama, 1990. ISBN 11-059-90

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd., Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6

TOPINKOVÁ, E. *Geriatric pro praxi*. 1. vyd., Praha: Galén, 2000. ISBN 978-80-7262-365-5

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd., Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244

ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006 kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 164, s. 7021-7048. ISSN 1211-1244

ČSN ISO 690. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011. Třídící znak 01 0197

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo - Roční časové řady*. [online]. © 2012 [cit. 2012-10-24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

DEMOGRAFIE.INFO. *Stárnutí*. [online]. © 2004-2009 [cit. 2012-12-13]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_starnuti=&PHPSESSID=dccb9f08e8cd6c53567572514dcb43d1

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v letech 2009*. [online]. © 2009 [cit. 2012-10-24]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A864/\\$File/01_kap.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A864/$File/01_kap.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v letech 2009*. [online]. © 2009 [cit. 2012-10-24]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A865/\\$File/06_kap.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/110033A865/$File/06_kap.pdf)

SEZNAM GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1: Naděje dožití při narození a kojenecké úmrtnosti, ČR, 1830 - 2011	19
Graf 2: Absolutní počty narozených a zemřelých, ČR, 1785 - 2011	19
Graf 3: Pohlaví respondentů	37
Graf 4: Věk respondentů	38
Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	39
Graf 6: Vzdělávací aktivity, které by chtěli respondenti navštěvovat	40
Graf 7: Vzdělávací aktivity, které respondenti navštěvují.....	41
Graf 8: Důvody, pro které respondenti nenavštěvují vzdělávací aktivity.....	42
Graf 9: Typy nabízených vzdělávacích aktivit.	45
Graf 10: Druhy nabízených zájmových vzdělávacích aktivit.	46
Graf 11: Požadavky seniorů na vzdělávací aktivity z pohledu zařízení a institucí v Čáslavi	47
Graf 12: Účast na nově zpřístupněné vzdělávací aktivitě	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník A I

Příloha B – Dotazník B III

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník A

Dobrý den,

jmenuji se Petra Mužíková, DiS. a studuji kombinované bakalářské studium na Univerzitě Jana Amose Komenského obor Vzdělávání dospělých. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní a získaná data budou sloužit pouze pro potřeby této bakalářské práce.

Vyplnění dotazníku vám zabere v průměru 5 minut.

Zakroužkujte prosím správnou odpověď.

1. Pohlaví

- a. muž
- b. žena

2. Věk

- a. 60-74 let
- b. 75-89 let
- c. 90 let a více

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

- a. bez základního vzdělání
- b. základní
- c. střední odborné bez maturity
- d. střední odborné s maturitou
- e. gymnázium
- f. vyšší odborná škola
- g. vysoká škola

4. Jaké typy vzdělávacích aktivit byste chtěl/a navštěvovat?

- a. zájmové kroužky
- b. besedy
- c. semináře
- d. sportovní aktivity
- e. výlety
- f. kulturní akce
- g. ruční práce
- h. společenské hry
- i. trénink paměti
- j. certifikované vzdělávání - Univerzita třetího věku
- k. další vzdělávání – Akademie třetího věku, univerzita volného času
- l. jiné
- m. žádné vzdělávání nepožaduji

5. Jaké vzdělávací aktivity navštěvujete v současné době:

- a. zájmové kroužky
- b. besedy
- c. semináře
- d. sportovní aktivity
- e. výlety
- f. kulturní akce
- g. ruční práce
- h. společenské hry
- i. trénink paměti
- j. certifikované vzdělávání - Univerzita třetího věku
- k. další vzdělávání – Akademie třetího věku, univerzita volného času
- l. jiné
- m. nenavštěvuji žádné vzdělávací aktivity

6. V případě, že jste v předchozí otázce odpověděl/a, že žádné nabídky nevyužíváte, uveďte důvod.

- a. nikdy jsem o takové nabídce neslyšel/a
- b. nechce se mi
- c. nemohu ze zdravotních důvodů
- d. je to pro mě finančně náročné
- e. je to daleko
- f. chybí bezbariérový přístup
- g. jiné:

Děkuji Vám za vyplnění.

Příloha B – Dotazník B

Dobrý den,

jmenuji se Petra Mužíková, DiS. a studuji kombinované bakalářské studium na Univerzitě Jana Amose Komenského, obor Vzdělávání dospělých. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce. Získaná data budou sloužit pouze pro potřeby této bakalářské práce.

Vyplnění dotazníku vám zabere v průměru 5 minut.

Zakroužkujte prosím správnou odpověď.

1. Uveďte název zařízení, instituce:

2. Jaký typ vzdělávání nabízíte seniorům?

- a. zájmové vzdělávání
- b. certifikované vzdělávání – zájmové, neprofesní studium (Univerzita třetího věku)
- c. další vzdělávání – Akademie třetího věku, univerzita volného času
- d. žádné vzdělávání seniorům nenabízíme

3. Jaké druhy zájmového vzdělávání nabízíte?

- a. zájmové kroužky
- b. besedy
- c. semináře
- d. sportovní aktivity
- e. výlety
- f. kulturní akce
- g. ruční práce
- h. společenské hry
- i. trénink paměti
- j. jiné

4. Jaké typy vzdělávacích aktivit senioři požadují?

- a. zájmové kroužky
- b. besedy
- c. semináře
- d. sportovní aktivity
- e. výlety
- f. kulturní akce
- g. ruční práce
- h. společenské hry
- i. trénink paměti
- j. certifikované vzdělávání - Univerzita třetího věku
- k. další vzdělávání – Akademie třetího věku, univerzita volného času
- l. jiné
- m. žádné vzdělávání nepožadují

5. V případě, že jste zpřístupnili seniorům novou vzdělávací aktivitu, jaká je účast seniorů na dané vzdělávací aktivitě?

- a. vysoká
- b. zpočátku vysoká a postupem času zájem opadá
- c. průměrná
- d. nízká
- e. žádná

Děkuji Vám za vyplnění.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petra Mužíková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vzdělávání seniorů. Nabídka a poptávka vzdělávacích aktivit v Čáslavi

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 53

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Vronský